

RUDEKÎ-Yİ SEMERKANDÎ'NİN ŞİİRLERİ VE TÜRKÇE ÇEVİRİLERİ

PROF. DR. NİMET YILDIRIM *

Öz

Fars şiirinin atası olarak bilinen Ebû Abdullâh Cafer b. Muhammed Rudekî, III./IX. yüzyıl ortalarında Semerkand'ın Rudek kasabasında dünyaya geldi. Çok iyi bir eğitim aldı. Yeni Farsça ve Yeni Fars Edebiyatı'nın gelişme çağı olarak kabul edilen Samanî döneminin en ünlü şairi Rudekî, Yeni Fars Edebiyatı'nın ilk büyük şairidir. Musikişinaslığının yanı sıra iyi bir icracı da olan, şiirlerinin birçoğu musiki eşliğinde okunan Rudekî'nin şiirdeki tarzı, kendisinden sonraki Fars şairlerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Divanının tamamı ile yazdığı eserleri günümüze kadar gelememiş ve ortadan kaybolmuştur. Günümüze kadar gelmeği başarmış şiirleri *Divân-i Rûdekî-yi Semerkandî* adıyla bir araya toplanmıştır. Bu arada Rudekî'nin Horasan tarzı övgü şiirinin temellerini attığı, daha sonraki çağlarda Unsurî, Muizzî ve Enverî'nin de bu tarzı devam ettirdiği unutulmamalıdır. Rudekî'nin kahramanlık şiirlerinin son derece sadeliği de dikkat çeker. Bu makalede Rudekî'nin bazı şiirleri ve Türkçe çevirilerine yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rudekî, Klasik Fars şiiri, Rudekî'nin Şiirleri.

ABSTRACT

Accepted as the great poet of Iran Ebû Abdullâh Cafer b. Muhammed Rudekî was born in Benuc village of the small town of Rudek,

* PROF. DR. NİMET YILDIRIM, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Persian Language and Literature. Email: yildirim2002@hotmail.com, Web: nimetyildirim.com.tr; nyildirim.wordpress.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6544-7573> (Makale Geliş Tarihi: 27.01.2020 / Kabul Tarihi: 11.02.2020)

Samarkand in the mid 9th century. He received a good education. The most renowned poet of the period of Samani, Rudeki is considered as the real, greatest poet of the new Persian literature after Islam. He is undisputedly the leader of the Persian literature in the period of Samani, especially of the praise poetry. Being a music lover as well as a good performer, his style of poetry is different from the following Persian poets, with many of his poems song in company with music. Many of his poems and Divan have disappeared, not surviving to date. In the meantime, it should be remembered that he laid the foundations of the Praise poetry of Horasan style, which was maintained by Unsurî, Muizzî and Enverî in later centuries. His heroic poems are also most apparent with their very simplicity.

Keywords: Rudeki, Classical Persian Poetry, Rudeki's Poems.

چکیده

ابو عبد الله جعفر بن محمد رودکی از شاعران بزرگ ایران در قرن چهارم هجری قمری در روستای بنج رودک در ناحیه رودک سمرقند متولد شد. رودکی یکی از مشهورترین شاعران فارسی گوی در تاریخ می باشد وی در دوران سامانی بزرگترین شاعر ادبیات فارسی بود. عصر جدید بعد از اسلام مقبول شد. رودکی بدون شک بزرگترین شاعر شعر ستایشی دوران سامانی می باشد. رودکی به دلیل آشنایی با موسیقی در شعر هایش از آن بهره می جست که این یکی از وجوه تمایز وی از بقیه شعرا می باشد. دیوان و بسیاری از اشعار از دست رفته است. رودکی از پایه گذاران سبک خراسانی بوده که بعد از وی عنصری، معزی و انوری این سبک را ادامه داده اند. اشعار حماسی رودکی نیز که به زبان ساده سروده شده نیز دقت علاقمندان به شعر و ادبیات فارسی را جلب می نماید.

کلید واژه ها: شعر کلاسیک فارسی، رودکی، اشعار رودکی.

Fars şiirinin atası, Yeni Farsça ve Yeni Fars Edebiyatı'nın gelişme çağı olarak kabul edilen Samanî döneminin en ünlü, Yeni Fars Edebiyatı'nın ilk büyük şairi Ebû Abdullâh Cafer b. Muhammed Rudekî, III./IX. yüzyıl ortalarında Semerkand'ın Rudek kasabasına bağlı "Benuc" köyünde dünyaya geldi. Çok iyi bir eğitim aldı. Gençliğinin ilk dönemlerinden itibaren

hem şiirleri hem de musiki dalındaki yeteneğiyle ün kazandı. Uzun zamanlar Fars şiirinin en ünlü şairi oluşu ve bilge kişiliğiyle her zaman ön planda oldu.¹

Musikişinaslığının yanı sıra iyi bir icracı da olan, şiirlerinin birçoğu musiki eşliğinde okunan Rudekî'nin şiirdeki tarzı, kendisinden sonraki Fars şairlerinininkinden farklıdır. Divanı ile diğer eserleri günümüze kadar gelememiş ve ortadan kaybolmuştur. Bu arada, Rudekî'nin Horasan tarzı övgü şiirinin temellerini attığı, daha sonraki çağlarda Unsurî, Muizzî ve Enverî'nin de bu tarzı devam ettirdiği unutulmamalıdır. Rudekî'nin kahramanlık şiirlerinin sadeliği de son derece dikkat çeker.²

Şiirlerinden de anlaşıldığı gibi uzun bir hayat yaşamış ve çok yaşlılıktan dolayı dişleri dökülmüştür. Gençlik günlerini, o çağlardaki güçlülüğü ve mal varlığını dizelerinde hep özlemle anmaktadır. Gençlik dönemi Buhara sarayında eğlence, mutluluk, güzeller ile kara gözlü güzellerle aşk ve musiki meclislerinde eğlence ve bolluklar içerisinde geçen şairin yaşlılık çağları, tam tersine sakıntılarla geçmiştir.

Eserlerinin çoğu, zamanın acımasızlığına uğramış, günümüze kadar erişememiş olsa da İran halkının zihninde varlığı ve etkisi her zaman derinden hissedilmiş, bu etki günümüzde de devam etmiştir. Özetle IV./X. ve V./XI. yüzyıl şairleri arasında çevrelerinde böylesine çok sayıda ünlünün kümelenildiği ve kendilerinden önemli ölçüde etkilendiği iki isimden söz edilebilir. Bunlar da tartışmasız Rudekî ve Firdevsî'dir.³

Rudekî, Farsça ilk şiir söyleyen şair değildir. Ancak o Farsça'da olgun şiirler söyleyen ilk şair, Fars şiirini olgunluğa erdiren ilk yetenektir. Kendisinden sonra gelen büyük şairler, onun Fars şiirini olgunlaştırdığı söylerler. Rudekî'nin şiirlerinin çok olduğu bilinmektedir. Bazı kaynaklarda beyit sayıları son derece yüksek olarak verilse de şiirlerinin en az 130.000

¹ Avfî, Muhammed, *Lubâbu'l-elbâb* (yay. E. G. Browne), Tahran 1361 hş., I-II, II, 6; Hidâyet Rızâ Kulî Hân, *Mecma'u'l-fusahâ* (yay. Mezâhir-i Musaffâ) Tahran 1340 hş., II, 681; Nefisî, Saîd, *Târîh-i Nazm u Nesr*, Tahran 1363 hş., I, 21; Furuzânfer, Bediüzzamân, *Sohen u Sohenverân*, Tahran 1369 hş., s. 18; Yahakkî, Muhammed Cafer, "Rudekî", *Da-nişnâme-yi Edeb-i Fârsî*, III, 415-416.

² Rypka, Jan, *Târîh-i Edebiyyât-i Îrân* (çev. Kerîm-i Keşâverz), Tahran 1370 hş., I, 274.

³ Zerkanî, Seyyid Mehdî, *Târîh-i Edebi-yi Îrân*, Tahran 1388 hş., s. 359.

beyit olduğu kabul edilir. Bazı kaynaklarda 1.300.000 beyit şiiri olduğu da aktarılır.⁴ Avfî, Rudekî'nin şiirinin yüz defter olduğunu söyler.⁵

Bu büyük şairin on binlerce dize şiirinden günümüze gelebilenler, birtakım kitaplarda aktarılan sadece birkaç kıtası ve birkaç kasidesidir. Bazı dizeleri de birtakım şiir derlemeleri ve sözlüklerde örnek olarak aktarılmaktadır. Rudekî'nin bazı şiirleri bir diğer ünlü şair Katrân-i Tebrizî'nin divanında yer almaktadır. Zebîhullâh-i Safâ'nin tespitiyle bu karışıklık, büyük bir ihtimalle ikisinin de Memduhlarından birinin adının "Nasr" olmasından kaynaklanmaktadır.⁶

Günümüze kadar gelmiş olan beyitleri, kıtaları, kasideleri ve sayılı gazellerinden anlaşıldığı kadarıyla Rudekî, bütün şiir teknikleri ve edebi sanatları konusunda yetenekli, derin bilgili olduğu, teşbihleri, tasvirleri ve anlamsal derinliği açısından eşsiz bir şairdir. Dizelerinde özgün bir güçlülük, anlamsal ve şekilsel uyum kendisini açıkça gösterir. Sözlerinin etkisi de önemli ölçüde bu özgünlüklerinden kaynaklanır. Çoğu şiirlerinin neşe, sevinç, mutluluk içermesi ve üzüntülere sebep olabilecek hiçbir şeyi önemsememesi dikkat çeker.⁷

Rudekî'den kalan şiirler üç farklı kategoride değerlendirilebilir: "Saray şiirleri", "aşk şiirleri" ve "özlem şiirleri". Saray şairi yazdığı için bir hayli yüklü servet biriktiren Rudekî, asıl ününü elbette övgü şiirleri methiyelelerinden kazanmamıştı. Rudekî'nin şiirlerinde tasvirleri son derece alımlı, görkemli ve anlamlıdır. Baharı betimlediğinde doğa herkese gülümsemekte, lale parılayıp etrafa ışıklar saçmakta, misk gibi koku saçmakta, ağaçların dalları meltem esintisiyle sallanmaktadır. Hazanı betimlerken, hazan rüzgarı bir kimyager olmasaydı nasıl bir bahçeyi altın sarısı renge dönüştürürdü? Harezmi rüzgarı altın sarısı yaprakları etrafa dağıtırken

⁴ Razî, Emîn Ahmed, *Heft İklîm*, Tahran 1389 hş., III, 1515; Browne, Edward Granville, *A Literary History of Persia*, Cambridge 1924, I, 457; Nefisî, Saîd, *Târîh-i Nazm u Nesr*, Tahran 1363 hş., I, 21; Ayrıntılı bilgi için bkz. Nefisî, Saîd, *Muhît-i Zindegî ve Ahvâl ve Eş'âr-i Rûdekî*, Tahran 1382 hş., s. 438-442; Safâ, Zebîhullâh, *Târîh-i Edebiyyât Der Êrân*, Tahran 1371 hş., I, 376-379; Furuzânfer, Bediüzzamân, *Sohen u Sohenverân*, Tahran 1369 hş., s. 18-19; Furuzânfer, Bediüzzamân, *Târîh-i Edebiyyât-i Êrân*, Tahran 1386 hş., s. 99; Zerrinkûb, "Mebânî-yi Şî'r-i Fârsî", s. 98.

⁵ Avfî, *Lubâbu'l-elbâb*, II, 7.

⁶ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât*, I, 378.

⁷ Safâ, *Târîh-i Edebiyyât*, I, 378.

emirin kendisini ziyaret edenlerin eteklerine sarı sarı altınlar dökmesini andırır.⁸

Bu makalede Rudekî'nin divanından seçilen değişik kalıplardaki şiirlerinin çevirilerine yer verilmektedir:

1

چمن عقل را خزانی اگر

گلشن عشق را بهار تویی

عشق را گر پیمبری، لیکن

حسن را آفریدگار تویی

Akıl çimenliğinde hazan olsan da

Aşk bahçesinin baharı sensin

Aşkın peygamberi olsan da

Güzelliğin tanrısı sensin

2

جهانا! چه بینی تو از بچگان

که گه مادری، گاه مادندرا؟

نه پاذیر باید تو را نه ستون

نه دیوار خشت و نه ز آهن درا

Ey Dünya! Ne görürsün çocuklardan sen?!

Bazen annesin, bazen üvey anne sen

⁸ Zerrînkûb, *Abdülhuseyn, "Bunyâd-i Şî'r-i Fârsî", Defter-i Eyyâm, Tahran 1358 hş., s. 234.*

*Ne direk gerek ne sütun sana
Ne kerpiçten duvar ne demir kapı sana!*

3

گرفت خواهم زلفین عنبرین ترا
به بوسه نقش کنم برگ یاسمین ترا

هر آن زمین که تو یک ره برو قدم بنهی
هزار سجده برم خاک آن زمین ترا

هزار بوسه دهم بر سخای نامه تو
اگر ببینم بر مهر او نگین ترا

به تیغ هندی گو: دست من جدا بکنند
اگر بگیرم روزی من آستین ترا

*Tutacağım amber kokulu zülüflerini
Öpücükle nakışlayacağım yasemin yaprağını senin*

*Ayağımı bastığım her yerde
Binlerce secde edeceğim o yerin toprağına senin*

*Binlerce öpücük konduracağım mektubunun cömertliğine
Görürsem o mektubun mühründe yüzüğünün kaşını senin*

*Söyle Hint kılıcına: kesip ayırsınlar elimi
Tutarsam bir gün eğer elbisenin kolundan senin*

4

با عاشقان نشین و همه عاشقی گزین
با هر که نیست عاشق کم کن قرینیا

باشد که وصال ببینند روی دوست
تو نیز در میانهٔ ایشان ببینیا

تا اندران میانه که بینند روی او
تو نیز در میانهٔ ایشان نشینیا

*Aşıklarla otur kalk, ve aşkı seç her zaman
Arkadaşlık kurma asla aşık olmayanlarla bir an*

*Vuslat anında görünür ola ki dostun yüzü
Sen de onlar arasında gör onun yüzünü*

*Görüldüğünde onun yüzü o arada
Sen de git otur onların arasında*

5

گل صدبرگ و مشک و عنبر و سیب
یاسمین سپید و مورد بزیب

این همه یکسره تمام شدست
نزد تو، ای بت ملوک فریب

شب عاشقت ليله القدرست
چون تو بیرون کنی رخ از جلیب

به حجاب اندرون شود خورشید
گر تو برداری از دو لاله حجیب

وآن زنخدان بسیب ماند راست
اگر از مشک خال دارد سیب

*Yüz yapraklı gül, misk, amber ve elma,
Yasemin bembeyaz, mersin ağacı bezekli*

*Bütün bunlar eksiksiz hep şimdi
Senin katında ey hükümdar aldatan güzel*

*Aşığının gecesi, bir kadir gecesi
Çıkardığında yüzünü peçeden sen*

*Saklanır örtüler arkasına güneş
Çıkardığında iki lale arasından sakladığımı sen*

*O çene tam da bir elma gibi
Miskten bir beni varsa elmanın eğer*

6

با خردومند بیوفا بود این بخت
خویشتن خویش را بکوش تو یک لخت

خود خور و خود ده، کجا نبود پشیمان
هر که بداد و بخورد از آن چه که بلفخت
Akıllıya vefasız bu baht
Kendi elinle yap yapacağını bir kez

Kendin ye, kendin ver, çünkü pişman olmaz
Biriktirdiğinden veren ve yiyen

7

این جهان پاک خواب کردار است
آن شناسد که دلش بیدار است

نیکی او به جایگاه بد است
شادی او به جای تیمار است

چه نشینی بدین جهان هموار؟
که همه کار او نه هموار است

دانش او نه خوب و چهرش خوب
زشت کردار و خوب دیدار است
Bu dünya büsbütün derin uykularda
Gönlü uyanık olan bilir bunu da

İyiliği kötülük yerinde onun
Mutluluğu üzüntü yerinde onun

*Ne oturuyorsun bu dünyayla dostça
Bütün işleri değil ki dostça*

*Bilgisi iyi değil, onun yüzü güzel
Yaptıkları kütü, görünüşü güzel*

8

مهر مڦگن برین سرای سپنج
کین جهان پاک بازیی نیرنج

نیک او را فسانه واری شو

بد او را کمرت سخت بتنج

*Sevgi besleme bu geçici dünyaya
Sadece büyüülü bir oyun bu dünya*

*İyiliğine karşı bak efsaneymiş gibi
Kötülüğüne karşı sıkı sıkıya diren ve bağla belini*

9

چهار چیز مر آزاده را زغم بخرد
تن درست و خوی نیک و نام نیک و خرد

هر آن که ایزدش این چهار روزی کرد

سزد که شاد زید جاودان و غم نخورد

*Dört şey kurtarır özgür kişiyi üzüntüden
Sağlıklı ten, güzel huy, iyi ad ve akıl*

*Tanrı kime verdiyse bu dört nimeti
Yaraşır mutlu yaşaması ve üzülmemesi*

10

از دوست بهر چیز چرا بایدت آزد؟
کین عیش چنین باشد گه شادی و گه درد

گر خوار کند مهتر، خواری نکند عیب
چون باز نوازد، شود آن داغ جفا سرد

صد نیک به یک بد نتوان کرد فراموش
گر خار بر اندیشی خرما نتوان خورد

او خشم همی گیرد، تو عذر همی خواه
هر روز به نو یار دگر می نتوان کرد

*Dostundan her şey için neden incinmelisin ki sen?
Bu hayat böyle baksana bazen mutluluk, üzüntü bazen*

*Bir uluyu alçaltırsa alçaltmasının yok bir zararı
Birden yine okşayınca, soğur gider o ceфа yarası*

*Yüz iyilik bir kötülükle unutulamaz
Dikenini düşünürsen hurma yenilemez ki!*

*O sürekli öfkelse de, sen hep özür dile
Her gün yeni bir dost bulunamaz ki!*

11

حاتم طایی تویی اندر سخا
رستم دستان تویی اندر نبرد

نی، که حاتم نیست با جود تو راد
نی، که رستم نیست در جنگ تو مرد
Cömertlikte Hatem-i Taî sensin
Savaşta Destan oğlu Rüstem sensin

Yok yok; cömertliğinde Hatem'in adı anılmaz
Yok yok; Rüstem seninle savaşta adam bile sayılmaz

12

زلف ترا جیم که کرد؟ آن که کرد
خال ترا نقطه آن جیم کرد

وآن دهن تنگ تو گویی کسی
دانگکی نار به دو نیم کرد
Zülfünü senin "Cim" kim yaptıysa
Benini de o "cim" in noktası yaptı

O küçücük ağzını senin sanki biri
İki parçaya bölünmüş nar tanesi yaptı

13

مهتران جهان همه مردند

مرگ را سر همه فرو کردند

زیر خاک اندرون شدند آنان

که همه کوشکها برآوردند

از هزاران هزار نعمت و ناز

نه به آخر به جز کفن بردند؟

بود از نعمت آن چه پوشیدند

و آن چه دادند و آن چه را خوردند

Dünyanın uluları öldüler hep

Ölüme başlarını eğdiler hep

Toprağın altına girdiler onlar

Halbuki hepsi dikmişlerdi saraylar

Binlerce nimetler ve nazlar içerisinde

Sonunda bir tek kefen götürmedi mi onlar?!

Nimetleri onların sadece giydikleriydi

Verdikleriydi ve yedikleriydi

14

مرا تو راحت جانی، معاینه، نه خبر

کرا معاینه آید خبر چه سود کند؟

سپر به پیش کشیدم خدنگ قهر ترا

چو تیر بر جگر آید سپر چه سود کند؟

Sen canımın huzurusun bilirim ben, bu duyum değil

Bildiğimi haber vermenin ne anlamı var?

Siper kurdum önüme, kahır okundan korunmak için

Ok ciğere saplanınca siperin ne yararı var?!

15

جمله صید این جهانیم، ای پسر

ما چو صعوه، مرگ بر سان زغن

هر گلی پژمرده گردد زو، نه دیر

مرگ بفشارد همه در زیر غن

Ayıyız hepimiz bu dünyanın be oğul

Biz kuyruksallayan kuşu, ölüm ise çaylak

Her gül hemencecik solar, fazla kalmaz

Ölüm herkesi yağcı okunun taşı altında ezer yok eder

16

سماع و باده گلگون و لعبتان چو ماه

اگر فرشته ببیند در اوفتد در چاه

نظر چگونه بدوزم؟ که بهر دیدن دوست
ز خاک من همه نرگس دمد به جای گیاه

کسی که آگهی از ذوق عشق جانان یافت
ز خویش حیف بود، گر دمی بود آگاه

به چشمت اندر بالار ننگری تو به روز
به شب به چشم کسان اندرون ببینی گاه
Sema, gül renkli şarap, ay gibi güzel yüzlü kızlar
Görse melek bunları kuyuya düşer

Nasıl kaparım gözlerimi; dostu görmek için
Toprağımdan hep nergis biter ot yerine

Sevgilinin aşkının tadına varan kişi
Yazık olur bir an olursa kendinde

Görmezsin gözünle gündüz koskoca direği
Geceleri başkalarının gözündeki samanı görürsün

بیار آن می که پنداری روان یاقوت نابستی
و یا چون برکشیده تیغ پیش آفتابستی

بیا کی گویی: اندر جام مانند گلابستی
به خوشی گویی: اندر دیده بی خواب خوابستی

سحابستی قدح گویی و می قطره سحابستی
طرب، گویی، که اندر دل دعای مستجابستی

اگر می نیستی، یکسر همه دل ها خرابستی
اگر در کالبد جان را ندیدستی، شرابستی

اگر این می به ابر اندر، به چنگال عقابستی
ازان تا ناکسان هرگز نخوردندی صوابستی
Getir o akıp giden yakut gibi saf şarabı,
Getir güneşin önünde çekilmiş kılıç gibi şarabı

Temizlikte sanki sen kadehteki gülsuyu gibisin
Güzellikte sanki sen uykusuz gözde uyku gibisin.

Kadeh sanki bir bulut, şarap da bulut damlası
Neşe, sanki gönülde kabul olunan bir dua

Olmasaydı şarap eğer yıkıktı bütün gönüller
Görmeseydi eğer tende canı şaraptı

*Bu şarap eğer bulut içinde kartalın pençesinde olsaydı
İçmeseydi ondan soysuzlar doğru olurdu.*⁹

18

مرا ز منصب تحقیق انبیاست نصیب

چه آب جویم از جوی خشک یونانی؟

برای پرورش جسم جان چه رنجه کنم؟

که: حیف باشد روح القدس به سگبانی

به حسن صوت چو بلبل مقید نظم

به جرم حسن چو یوسف اسیر زندانی

بسی نشستیم من با اکابر و اعیان

بیازمودمشان آشکار و پنهانی

نخواستیم ز تمنی مگر که دستوری

نیافتیم ز عطاها مگر پشیمانی

Payımı almışım ben gerçek peşindeki peygamberlerden

Neden su arayayım kurumuş Yunan ırmağından ben?

⁹ Rudekî, Dîvân-i Rûdekî-yi Semerkandî, s. 110.

*Tenimi ve canını beslemek için neden sıkıntı çekeyim
Yazık; Cebrail'e köpeklere bekçilik görevi vermek!*

*Güzel sesimle kafesteki bülbül gibi şiirimle tutsağım
Güzelliğimin cezası olarak Yusuf gibi zindanda tutsak*

*Nice zamanlar oturdum ben ulularla makam sahipleriyle
Sımadım onları açıktan da gizlilerden de*

*Temennilerimde mecaz dışında bir şey istemedim
Verdiklerinden elimde kalan ise sadece pişmanlık!*

19

*کسی را چو من دوستگان می چه باید؟
که دل شاد دارد بهر دوستگانی*

*نه جز عیب چیز است کان تو نداری
نه جز غیب چیز است کان تو ندانی
Gerekir mi kimseye benim gibi bir dost
Gönlünü dostu için mutlu tutan dost*

*Sende olmayan sadece kusur
Senin bilmediğın sadece gayb!*

20

آن که نماند به هیچ خلق خدای است
تو نه خدایی، به هیچ خلق نمائی

روز شدن را نشان دهند به خورشید
باز مر او را به تو دهند نشانی

هر چه بر الفاظ خلق مدحت رفته‌ست
یا برود، تا به روز حشر تو آنی

Hiçbir yaratığa benzemeyen Tanrı'dır
Tanrı değilsin sen, hiçbir yaratığa da benzemiyorsun

Gündüz oluşunu güneş ile gösterirler
Güneşin varlığını da yine seninle gösterirler

Sözleriyle insanlar seni övdü durdular
Överler yine; mahşer gününe kadar sen yine osun

21

آی دریغا! که خردمند را
باشد فرزند و خردمند نی

ور چه ادب دارد و دانش پدر

حاصل میراث به فرزند نی
Yazık; Akıllı birinin
Oğlu olur da akıllı olmaz ise!

Edip ve bilgili olsa da babası
Ođluna bu mirası kalmaz ise

22

بی قیمت است شکر از آن دو لبان اوی
کاسد شد از دو زلفش بازار شاهبوی

این ایغده سری به چه کار آید ای فتی
در باب دانش این سخن بیهده مگوی

تا صبر را نباشد شیرینی شکر
تا بید را نباشد بویی چو دار بوی

Yok onun dudaklarından bir kıymeti şeker emmenin
Düştü zülüfleri yüzünden onun pazarı miskin

Bu boş yere konuşmak ne işe yarar be delikanlı
Bilgi konusunda söyleme bu anlamsız sözleri

Sabrın şeker gibi tadı olmadıkça
Söğüdüün öd ağacı gibi kokusu olmadıkça

23

ای بر همه میران جهان یافته شاهی
می خور، که بد اندیش چنان شد که تو خواهی

می خواه، که بدخواه به کام دل تو گشت
وز بخت بد اندیش تو آورد تباهی

شد روزه و تسبیح و تراویح به یک جای
عید آمد و آمد می و معشوق و ملاهی

چون ماه همی جست شب عید همه خلق
من روی تو جستم، که مرا شاهی و ماهی

مه گاه بر افزون بود و گاه به کاهش
دایم تو برافزون بوی و هیچ نکاهی

میری به تو محکم شد و شاهی به تو خرم
بر خیره ندادند ترا میری و شاهی

خورشید روان باشی، چون از بر رخشی

دریای روان باشی، چون از بر گاهی

آن ها که همه میل سوی ملک تو کردند

اینک بنهادند سر از تافته راهی

دام طمع از ماهی در آب فگنند

نه مرد به جای آمد و نه دام و نه ماهی

مهتر نشود، گر چه قوی گردد کهتر

گاهی نشود، گر چه هنر دارد، چاهی

*Ey bütün dünya hükümdarlarının hükümdarı
Şarap iç; düşmanın tam da istediğin gibi oldu senin*

*Şarap iste; düşmanın gönlünün arzusunca oldu
Düşmanını perişan etti bahtı*

*Oruç da, tesbih de, teravih de toplanıp gitti
Geldi bayram, geldi şarap, sevgili ve eğlence mevsimi geldi*

*Ay araya durdu bütün insanlar bayram gecesini
Senin yüzünü aradım; hükümdarım da, ayım da benim sensin*

*Bazen büyür bazen küçülür ay
Hep artarsın, asla eksilmezsin sen*

*Emirlik seninle güçlendi; hükümdarlık seninle mutlu
Boşuna verilmedi sana emirlik, hükümdarlık*

*Salman güneşsin sen, bindiğinde Raş'a
Akıp giden denizsin sen, oturduğunda tahta*

*Ülkene doğru yönelip gelenler senin
Şimdi bak; yollarını kaybedip teslim oldular*

*Balık yakalamak için attılar ağı suya
Ne adam yerinde kaldı ne ağ ne de balık baksana*

*Büyük biri olamaz, güç kazansa da küçük kişi
Çıkamaz tahta sanatkar da olsa kuyuya düşen kişi*

24

دل تنگ مدار، ای ملک، از کار خدایی

آرام و طرب را مده از طبع جدایی

صد بار فتادست چنین هر ملکی را

آخر برسیدند به هر کام روایی

آن کس که ترا دید و ترا بیند در جنگ
داند که تو با شیر به شمشیر در آیی

این کار سمایی بد، نه قوت انسان
کس را نبود قوت به کار سمایی

آنان که گرفتار شدند از سپه تو
از بند به شمشیر تو یابند رهایی

*Sıkılma ey hükümdar Tanrı'nın işinden
Bozma huzurunu, kaçırma neşeni*

*Yüz kez böyle oldu her hükümdar için
Hepsi erişti sonunda arzuladıkları her şeye*

*Seni savaşta gören ve görecek olan kişi
Bilir senin kılıç ile savaşacağını aslanla*

*Göklerin işiydi bu; insan gücü değildi
Yetmez gücü kimsenin göklerin işine*

*Senin ordundan yakayı ele verenler
Bağlarından senin kılıcınla kurtuluşa ererler*

نگارینا، شنیدستم که: گاه محنت و راحت
سه پیراهن سلب بوده‌ست یوسف را به عمر اندر

یکی از کید شد پر خون، دوم شد چاک از تهمت
سوم یعقوب را از بوش روشن گشت چشم تر

رخم ماند بدان اول، دلم ماند بدان ثانی
نصیب من شود در وصل آن پیراهن دیگر؟
Sevgili; duydum: sıkıntılı günlerinde, mutlu zamanlarında
Üç gömleği varmış elbise olarak Yusuf'un ömrü boyunca

Biri hileyle bulandı kana, ikincisi parçalandı ithamla
Üçüncüsü Yakub'un karanlık gözlerini aydınlattı kokusuyla

Yüzüm benzer ilkine, yüreğim benzer ikincisine
Nasibim olur umarım üçüncüsü vuslat anında bana

KAYNAKÇA

Avfî, Muhammed, *Lubâbu'l-elbâb* (yay. E. G. Browne), Tahran 1361 hş.

Browne, Edward Granville, *A Literary History of Persia*, Cambridge 1924.

Furuzânfer, Bediüzzamân, *Sohen u Sohenverân*, Tahran 1369 hş.

Furuzânfer, Bediüzzamân, *Târîh-i Edebiyyât-i Îrân*, Tahran 1386 hş.

Hidâyet Rızâ Kulî Hân, *Mecma'u'l-fusahâ* (yay. Mezâhir-i Musaffâ)
Tahran 1340 hş.

Nefisî, Saîd, *Muhît-i Zindegî ve Ahvâl ve Eş'âr-i Rûdekî*, Tahran 1382
hş.

Nefisî, Saîd, *Târîh-i Nazm u Nesr*, Tahran 1363 hş.

Nefisî, Saîd, *Târîh-i Nazm u Nesr*, Tahran 1363 hş.

Razî, Emîn Ahmed, *Heft İklîm*, Tahran 1389 hş.

Rudekî-yi Semerkandî, *Dîvân-i Rudekî-yi Semerkandî* (yay. Saîd-i Ne-
fisî), Tahran 1373 hş.

Rypka, Jan, *Târîh-i Edebiyyât-i Îrân* (çev. Kerîm-i Keşâverz), Tahran
1370 hş.

Safâ, Zebîhullâh, *Târîh-i Edebiyyât Der Îrân*, Tahran 1371 hş.

Zerkanî, Seyyid Mehdî, *Târîh-i Edebi-yi Îrân*, Tahran 1388 hş.

Zerrînkûb, *Abdulguseyn*, "Bunyâd-i Şi'r-i Fârsî", *Defter-i Eyyâm*,
Tahran 1358 hş.